

УДК 929Сирлешчова, П.
УДК 930.85(497.7)"18"
прегледен труд

ЕДНА ОД ИЗБРАНИТЕ МАКЕДОНКИ: ПАРАШКЕВА СИРЛЕШЧОВА ОД БАНСКО

д-р Славчо Ковилоски

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Институт за македонска литература, Скопје

Клучни зборови: Парашкева Сирлешчова, Банско, македонски жени, XIX век, фолклор, импровизација, интерпретација

Keywords: Parashkeva Sirleshchova, Bansko, macedonian women's, XIX century, folklore, improvisation, interpretation.

Познато е дека народното творештво е одраз на погледите и егзистирањето на одреден простор на народните маси, на нивните сфаќања за животот и смртта, на природата, политичките услови, односно на нивното секојдневје. Главен носител на ова творештво било селанството. Преку пренесувањето, односно посредништвото, усното творештво станувало народно, колективно. Оттаму, народната книжевност се однесува на целокупното народно творештво (народните песни, игри, обичаи, верувања, традиции), т.е. „за сите остварувања и дела што настанале во изворната народна средина“ (Šubelić, 1965: 177). Блискоста до секојдневниот живот придонесла народната лирика да се вгради во делата на генерации македонски книжевници: Константин Миладинов, Марко Цепенков, Ѓорѓија Пулевски, Кочо Рацин и низа меѓувоени и повоени автори. Токму затоа, наједноставниот одговор за улогата на народната поезија во македонскиот XIX век е дека таа „го кажуе животот на народот“ (Конески, 1945: 1).

Една од најдаровитите интерпретаторки на народно творештво била Парашкева Костадин Сирлешчова (Банско, 1823 – ?), позната уште и како баба Парашкева или Парешка. Таа, заедно со ќерката Елена Г. Молерова, била главната информаторка на браќата Димитар и Костадин Молерови од Банско. Всушност, на браќата Молерови Парашкева им била баба, а Елена мајка. Користејќи го фактот дека двете биле песнарии и

надарени со исклучителен слух, во периодот од 1898 до 1900 година двајцата браќа запишале богат фолклорен материјал, составен од песни, приказни, различни свадбени и погребни обичаи, обичаи за Велигден, за Митровден, повеќе записи за народната медицина, домот, облеката, детски игри, демонологијата, народната метеорологија итн. Собраните материјали во посебен зборник биле објавени дури по повеќе од половина век, во 1955 година. Притоа, може да се забележи дека на Парашкева и Елена отпаѓаат повеќе од 90% од материјалите, од вкупно објавените 487 песни и 85 приказни, што претставува извонредно значаен податок, пред сè, поради памтењето, знаењето и умешноста во интерпретирањето на народните умотворби.

Во зборникот особено се чувствува креативниот дух на Парашкева. Таа е родена како Парашкева Тодева, во големата и позната фамилија Тодеви од Банско, од татко Костадин и мајка Милана. Целиот живот го поминала во родниот град. Таткото Костадин, познат уште и како Ласко, бил трговец, додека за мајката Милана е забележано дека била „мајка на народниот водач Кир-Благо (Тодев)“. Станува збор за братот на Парашкева, Благо Тодев (1820–1862), познат во народните песни како водач на ајдутска чета, која разбила и уништила една турска банда во Пиринско. Малку подоцна Благо бил фатен од властите и жестоко измачуван, но бил ослободен со голем откуп. Поради развишаното здравје, набрзо починал, по што бил закопан во дворот на црквата „Света Троица“. Покрај Благо, Парашкева имала уште еден брат, Никола Тодев, за кој се знае дека го наследил трговскиот занает од татка си, создавајќи трговски претставништва во Сер, Кавала и Виена. Некое време ја извршувал и функцијата пратеник во Отоманскиот парламент (Енциклопедия, 1999: 331).

Позната е една случка, која оставила силен белег во душата на Парашкева, а се однесува на крџалиски напад на куќата на нејзината мајка Милана. Настанот се случил по смртта на татко ѝ Ласко во Серез, а во отсуство на нејзините браќа Благо и Никола, кои склучувале некакви трговски зделки далеку од Банско. Разбојниците успеале да влезат во куќата на Милана, но сестрите на Парашкева, 13-годишната Ката и поголемата Сандра, успеале да се сокријат. Ката се скрила на таванот, по што скокнала на блиското буниште. Оттука се упатила кај својата сестра Парашкева, која веќе била мажена за Костадин Сирлешчов. Штом разбрал за неволјата, Костадин собрал поголема група луѓе вооружени со пушки и сајби и се упатиле кон куќата на Милана. Слушајќи го доаѓањето

на разлутените бансаклии, разбојниците ја удриле Милана силно по вратот со јатаган и избегале. Таа преживеала, но разбојниците, иако биле откриени и фатени, набрзо биле пуштени на слобода (Молерови, 1954: 20).

Како што кажавме, во моминството Парашкева се омажила за Костадин Сирлешчов, припадник на друга позната фамилија од Банско, Сирлешчови, по што го зела неговото презиме. Од нејзината свекрва, која исто го носела името Парашкева (ок.1789–1854) научила голем број легенди и преданија за Банско и за околината. Всушност, самата историја и културен развој на овој град придонесувале од него да произлезат повеќе интелектуалци, а подоцна и револуционери, кои оставиле силен белег во пишаната и усна традиција на банскалиците. Некои од позначајните личности што потекнувале од Банско биле: Неофит Рилски, Пајсиј Хилендарски, Никола Вапцаров, Георги Пирински (постариот), како и повеќе претставници на фамилијата Молерови. Еден од најзаслужните луѓе за ширењето на образованието во Банско во XIX век бил учителот Атанас Б. Крстов, кој училиштето го поставил на здрави основи, а организирал и годишен училиштен испит со слово (Македонија, 1867: 3).

Потеклото на Парашкева било од Банско, населено место во крајните источни делови на Македонија од пред Балканските војни, познато по тоа што уште во XVIII век имало црковно-училишна општина (Трајановски, 1988: 43)¹. На почетокот на XIX век Банско било сметано за поголемо село. Неколку децении подоцна, со зголемувањето на бројот на жителите на 4.000–5.000, Банско се стекнало со правото да се нарекува град, иако сè уште останувал впечатокот дека се работи за поголемо село, односно паланка. Од соседниот град Разлог се наоѓало на само неколку километри. Покрај Разлог, банскалиците одржувале блиски врски и со Рилскиот манастир, голем православен центар, макар што во гратчето имало и значителен број протестанти (околу 50 куќи) (Стрезов, 1891: 14)². Како што забележуваат браќата Молерови, во Банско живееле голем број раскажувачи и песнаци, кои можеле да изнесат легенди, преданија, приказни и песни: Ката Кундева, Магда Кацарева, Вара Чучулеаина, Минко Миленов, Јован Кадев, Коце Хаџи В’канов, Ѓога Рупчин, Јонка Чучулеанин, а меѓу нив, секако, и Парашкева Сирчешчова.

¹ Од овој период е познато името на Марко Тодорович Везгов, кај: Иван Катарциев, *Серскајта област (1780–1879), економско-политички и културен преглед*, ИНИ, Скопје, 1961, 128.

² Во еден случај анонимниот автор во својата дописка до весникот *Право* протестантизмот го изедначува со безбожје, во: „Дописки“, *Право*, Цариградъ, 22 Јуниј 1870, број 17, 67.

Со Банско се врзува уште еден значаен момент поврзан со нашиот фолклор. Имено, познатиот српски просветител Вук Караџиќ, во својата *Мала српска ѝеснарица* од 1815 година ја вметнува и песната „Не рано рани, доз белолико“, со варијантата од овој град. И во своите понатамошни објави Караџиќ се служел со фолклорното наследство од овој дел на Македонија, па во 1822 година во *Догайџок кон Санкџиџетер-бурџиџиџе речници* вклучува дури 27 песни од Банско.

Да се навратиме на Парашкева Сирлешчова. Иако била неписмена, таа имала исклучителен поетски усет, за што со воодушевување пишувале нејзините внуци, браќата Димитар и Костадин. Покрај песни и приказни, Парашкева знаела многу гатанки, пословици и легенди, но од особено значење биле нејзините сведоштва за секојдневниот живот и развојот на родното место Банско. Од неа учела нејзината ќерка Елена. За време на запишувањето на фолклорните материјали во 1898 година, Парашкева имала 75 години, со што можеме да го дознаеме времето на нејзиното раѓање: 1823 година. Починала на 85-годишна возраст, во април 1908 година.

Тргувајќи од констатацијата дека усното народно творештво е облик на уметничко изразување, кое се обопштува- преку говорот и претставува најстар начин на практикување на народната книжевност, односно на литературата воопшто, за Парашкева Сирлешчова може да истакне дека целосно се вклопува во сликата за остроумна жена, која памети, репродуцира и интерпретира. За разлика од писмениот начин на изразување, кој во дадениот момент има конечна форма, усната книжевност е подложна на менување во јазикот, метриката и во текстуалниот дел, односно на импровизација. Во овој сегмент Сирлешчова била една од врвните мајстори на зборот.

Знаеме дека најголемо влијание од странските јазици врз македонскиот фолклор се забележува во народните приказни, а најмало, речиси незначително, кај народната лирика. За разлика од расказите, песните многу поретко и многу помалку биле подложни на влијанија од страна, поради јасно диференцираниот начин на пеење, кој се пренесувал со генерации. Ваквата состојба во народното творештво ја согледал и Кузман Шапкарев, кој запишал: „Воопшто, најверно народниот изговор и говор кај нас повеќе се изразува во песните, пословиците и гатанките, отколку во приказните. Во последните, со преминувањето од една епоха во друга, донекаде се изменил и јазикот, додека во првите се чува постеротипно“ (Шапкарев, 1891: VIII). Како потврда на изнесеното, ќе се послу-

жиме со зборовите на лазарополецот Васил Икономов, кој во Предговорот на *Зборникот од сѝаро-народни ѝесни и обичаи во Дебарско и Кичевско (Зајадна Македонија)* од 1893 година запишал дека „најмногу нашиот народен живот се опишува во нашите народни песни и обичаи. Под притисок на околностите и ситуациите во кои често попаѓал нашиот народ, тој ги загубил сите свои научници, ги загубил многуте нивни трудови и немало друг, освен народниот пејач, што да остави црти од изминатите епохи на нашиот народен бит“ (Икономов, 1988: 69). Овие два искази на познатите македонски собирачи на македонското културно наследство Шапкарев и Икономов комплетно се совпаѓаат со сликата за Сирлешчова.

Голем број од песните што ги запишале македонските фолклористи се пееле на седенки и на оро. Ваквите собирања се случувале на празници. Слично како кај песните, и кај ората разликуваме: женски, машки и мешани. Со текот на времето, во одредени пригоди, сè повеќе се истакнувало пеењето на сметка на свирењето. Сепак, мелодијата на песните не се изгубила, бидејќи самите пејачки при пеењето одржувале одредена тонска линија, смирувачка или динамична. Можел да се сретне ист мелодиски тип во песни со различни текстови, но имало случаи и кога еден ист текст се пеел со друга мелодија³. Всушност, со повторувањето на одреден стих или стихови се оформува посебен „ритмички модел“, односно рефрен. Рефренот, „како средство за обликување на една народна песна, јасно може да ја истекне нејзината припадност кон еден жанр, бидејќи во неа тој секогаш се јавува со постојана лексика“ (Величковска, 2008: 108)⁴. Сирлешчова тоа, секако, го знаела, но посебно внимание посветувала на припевите. Припевите во народните песни означувале пригласување (поединечен или хорски), пеења со одредена цел и во одредени ситуации (на пример, мајката му припева на детето во колевката), со специјална намена, потоа – ставка што периодично се повторувала или се додавала на одредено место во песната и сл. Припевот имал ритуален карактер. Неговата структура била различна: песна со неодреден карактер, а понекогаш специјален облик на песничка, која во

³ Вакви примери особено наоѓаме во жетварските песни. Повеќе кај: Родна Величковска, *Жетварско ѝеење во Македонија*, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје, 2002, 98.

⁴ На пример, во додолските песни: „Ој, лилје ој, вај дожде вај“ или „Вај, додоле, вај“ и сл.; во свадбените песни: „Ој, убава, убава девојко“ и сл.; во песните наречени „Крсти“: „Господи помилуј“ и сл.; во гурѓовденските песни: „Лејло, Гурѓо ле, лејло, Гурѓо ле, и!“ и слично.

поширока смисла на зборот „може да се нарече рефрен“ (Симоновски, 1999: 228).

Дел од запишаните песни на браќата Димитар и Костадин Молерови од Банско и Разлошко, „стари специјално женски мелодии“, содржеле припеви, растегнувања на гласот и извици, кои браќата, поттикнати од П. Сирлешчова, ги означиле како „џцàне“ и „тресèне“ (Молерови, 1954: 87–88). „Тресèне“ означувало треперење на гласот. Доколку се пеело во група, само водичот „џцàл“ и „тресèл“, додека другите го придружувале. Секој не можел да биде водич, туку тоа биле само пејачки со дарба и чувство за музика. Во Банско биле познати повеќе вакви водичи: Магда Кацарева, Руса Кожарева, Шана Тодева-Д’скарева, Кина Тодева-Терзиова, Милана Тодева-Колчегова, Милана Серкина-Загорчина, Мара Пицина и Ленка Улевинова-Голева. Браќата Молерови запишале дека припевите не ги исполнувале мажи: „Маж ниту може, ниту му прилега да пее песна на ‘џцàне’“ (Молерови, 1954: 35)⁵.

Во такви услови до израз доаѓале „индивидуалните одлики на секој поединечен пејач, кои, некаде во поголема, а некаде во помала мера, различно кај секој, се огледувале во изборот на репертоарот, во поимањето и чувствувањето на светот, во животната филозофија, во склоноста или одбојноста за одредени историски личности и настани, и за специфичните животни ситуации, во определеноста за особени локалитети, во поетската постапка, во изразот, во својствените изговори и дури во поединечни зборови“ (Недић, 1967: XLIII).

Ова нè доведува до јазикот на баба Парашкева Сирлешчова. Така, Божидар Видоески утврдува дека банскиот говор е дел од разлошкиот говор, кој припаѓа на поголемата група серско-драмски говори (Видоески, 1988: 16), со свои специфики. Во таа смисла, од исклучително значење претставува речничкиот материјал на банскиот говор, т.е. лексичките дијалектизми на баба Парашкева (фонетски, зборообразувачки, семантички дијалектизми и др.). Исто така, песните и преданијата раскажани од нејзина страна претставуваат и основа за истражување на фонетиката и фонологијата, морфологијата и синтаксата на банскиот говор, за кој, впрочем, е изработена и посебна монографија⁶.

⁵ „Најинтересни и оригинални се песните на ‘џцàне’ и ‘тресèне’ (треперење).“ Тоа го правел само водачот, а на крајот на слоговите, при завршувањето на стихот „џцаг“ и следачите.

⁶ Да се погледне кај: Гоце Цветановски, Убавка Гајдова, Светлана Давкова-Горгиева, Веселинка Лаброска, Еленка Стоевска-Денчова, Јованка Денкова, *Банскиот говор*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков, Скопје, 2014.

За илустрација, во оваа пригода ние издвоивме дел од богатиот дијалектен материјал во интерпретација на Парашкева Сирлешчова. Него го класифициравме во следниве категории: а) роднински односи: маќа, мајка, те^акьо, снаи, де^адо, кумове, неве^аста, сватове, шчѐрка, сестра, браќа, браточѐтка, де^авер; б) небесни тела: с^ннце, с^ннчице, ме^асечина, с^нню небо, небо^{то}, дзвезда, дзве^азди; в) цвеќиња: триндафил, темянуга, самбак^б, карафил^б; г) обработка на земја: буничше, поле, гардина, башче^а, ловаде, жатва, жатварѐ, оране, оранѐ, копане; д) пијалаци: вино, раќиа, вода, водица; е) физички и психички особини на човекот: косите, очите, лицето, шията, делиа, грѐзно момчето, юнак; е) хидрографија: изворето, кладенците, вода (студена, солена); ж) делови од човечкото тело: криф кѐк, ц^ррни нозе, ц^ррни очи, ле^ава рака, бе^ала брада, руса коса, шаќа, т^рбуа, рѐката, рамото; з) куќа и нејзините делови: кашча, куќ^би, пенджуро, порти, чердаци, амбари, конюшница, бунар; с) домашни животни: бе^ала коња, биволе, овнове, ялѐци, шилигарче, магарето, крава, кобилица; и) птици: кокошки, кукувица, галаб, галабница, гарвано пиле, па љница, паџн; ј) релјеф: камен, планина, вишина, поле широко, бре^ак; к) житни растенија: пченицата, овесо, жито ѓрженово; л) црковна терминологија: летурѓиа, све^ашча, попове, поскури, нафурѐ, крѐсте, вангеле; љ) градби: воденица, ц^рќва, чешма, конѐк, меена; м) занимања: терзиа, чобанѐ, керадџиа, ябандџиа, крѐчмарџиа, налбагин итн. Од големиот број имиња ги издвоивме: Дзвездана, Корчо, Дафинка, Вѐла, Никола, Елена, Марѓита, Ылип, Шамшерина, Анг^белина, Паџнка, Седина, Маља, Мавруда и др.

Индивидуалноста во пеењето е карактеристика на сите интерпретатори. Сите тие вметнувале нешто свое, свесно или несвесно. Поголемиот број од нив ги менувале постарите лирски песни, создавајќи нови варијанти, „а во случаи на исклучителна даровитост и целосно нови, и сопствени, уметнички творби“, забележува Недиќ (Молерови, 1954: XLIX)⁷. За постојните песни е важно да се знае како се однесувале пејачите кон нив, односно како ги пренесувале понатаму: дали повеќе или помалку се придржувале кон востановениот ред и начин на интерпретирање или, пак, со нив постапувале слободно и создавачки. На тој начин, во веќе постојните песни тие внесувале свој авторски влог, а во други

⁷ Види и кај: Томе Саздов, „Можна ли е фолклорна творба денес? (Застапеноста и реализацијата на фолклорните норми во современоста)“, *Македонски фолклор*, Скопје, бр. 53, 1999, 215–217.

случаи, под превезот на анонимноста, се јавувале и како создавачи на нови народни умотворби. Токму затоа сметаме дека констатацијата: „Талентот ја создава творечката тајна“ (Наневски, 1977: 8), е афирмација на индивидуалните творечки капацитети.

Голем дел од песните во Зборникот на браќата Милерови ѝ припаѓаат на Парашкева Сирлешчова (песните бр.2, 3, 4, 5, 6, 11, 14, 16, 18, 21, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 34, 35, 37, 42, 44, 46, 49, 50, 52, 53 итн.). Во нејзиниот репертоар, според класификацијата на Молерови, влегувале: митски и легендарни песни, јуначки, арамиски, историски, трудови, љубовни, семејни и разни други песни. Од нив најмногу се пронаоѓала во љубовните и семејните песни, кои се и најбројни. Нејзините љубовни песни се кратки (со по 5, 10 или 15 стиха) и слично како и љубовните песни на Дафа Цепенкова, наликуваат на напевките. Всушност, самата Парашкева испеала неколку напевки, кои се пееле на лулки, закачени на некое големо дрво, обично за време на Големите пости. Ќе наведеме една таква напевка:

- „Пченицата често-редичката,
 А овесо до корено реса.
 - Та кој си го прес стредата гази?
 - Ма̀ра си го прес стредата гази.
 - Та кој ми а за рџката води?
 - Јуван ми а за рџката води“ (Молерови, 1954: 394).

Во други песни Сирлешчова пеела за младоста, за моминските желби, за моминската убост (на пример, п. 113, п. 116, п. 119). Понатаму, чест мотив во песните на Парашкева е земањето моми од страна на Турците или Црниот Арапин и обидите за нивно потурчување. Така, во песната „Черен арапин взема Јана загорка“ (п. 229), само Црниот Арапин бил доволно голем јунак да ја зема убавата Јана: „Никой се јунак не нае. / Црџн се е наел арапин“; во песната „Мома Гроздена се оженва за черно арапче“ (п. 230), момата сама го избира момчето: „Де^алба делила мома̀ Гроздена / на с^ака друшка по јанџерче, / а на Гроздена цџрно арапче.“ Во друг случај, кога момата не пројавувала интерес за големецот Турчин (или владика), таа му откажувала љубов и послушност, иако тој силно ја посакувал (п. 238, п. 240, п. 241).

Важно е да се спомене дека под насловот на секоја песна Молерови оставале краток запис за содржината на песните. Така, песната „Вела,

грабната од змеј“ (бр.2) испеана од Парашкева, се пее за младата Вела, која била свршена од Разлог во Пијанец. Таму таа плачела секојдневно, а кога мајка ѝ ја прашала зошто, Вела одговорила дека љубела змеј горјанин. Откако дошле сватовите по неа, змејот излегол и ја грабнал. И во следните песни Парашкева пеела за змејови: девојка добила дете од змеј, девојка измамува змеј и го убива и сл. Во репертоарот на митолошки песни интересни се и оние за самовилите: Јуда самовила казнува цело село, избиструва две реки и сл. Заеднички белези со митолошките имаат обредните песни. За овие два вида песни строго разграничување речиси не е можно, бидејќи се испреплетуваат тематски. Ако се знае дека обредните, а потоа и митолошките песни се нашите најстари песни, се чини дека ги разрешуваме дилемите за познавањата на Парашкева на делови од паганските старословенски обичаи. Како што можевме да видиме, од натприродните зооморфни и антропоморфни суштества, најзастапени биле змејовите и самовилите, за кои Кирил Пенушлиски утврдува дека се „најубавите и најпоетичните митолошки песни“ (Пенушлиски, 1981: 220).

Затоа, како особен куриозитет ќе го забележиме стравот на баба Парашкева од споменувањето на змејови и самовили, за кои веќе зборнавме. Имено, во 1898 година таа не довршила две песни, иако го знаела нивниот крај. Станува збор за песните: „Свекрва маѓосница“ (п. 353) и „Бездетна добива дете (II)“ (п. 366). На крајот од песните, Молерови оставиле белешки дека: „никако не ѝ е пријатно да зборува за змејови и самовили, бидејќи, кој ги споменува, при него налетуваат.“ Нејзиното објаснување за овие суштества било дека „змејовите се како ѓаволи“ (Молерови, 1954: 38).

Таа верувала во тој свет, имала свој став за него. Нејзината микро-поетика, односно нејзиниот микрокосмос, изобилувал со ритуали и суеверија. Тоа може да се заклучи од недовршените песни за змејовите и самовилите, а особено од разните искажани прокоби, кои претскажувале несреќи, односно смрт: „Ако се заборави непосеана браздата на нивата, тоа е знак за нешто лошо во таа куќа – некој ќе умре“, или: „Ако се јави змија во некоја куќа, претставува смрт“, или: „Ако во некоја куќа пропее петелот во 10 часот вечерта и други петли не го следат, исто претскажува смрт“ и сл. (Молерови, 1954: 388). Во редот на искажаните клетви ние ќе наведеме неколку: „Куршум му в уши!“, „Игли му в уста!“, „Во морето да му е легалото!“ итн. Интересно е што таа го спојувала стварното со имагинарното, реалното со легендарното, па во нејзините очи силниот ветер прераснувал во самовила, молњата ја нарекувала „Божја стрела“, а

големото невреме означувало „страшна битка меѓу змејовите“ (Молерови, 1954: 38).

Баба Парашкева била сведок и на уште една реална појава, која започнала да се одвива во македонските градови и села кон крајот на XIX и почетокот на XX век, а тоа е постепеното изумирање на традициите. Под наплив на тогашните модерни западноевропски трендови, земјата започнала да се индустријализира, се отвориле нови трговски патишта и се променил целокупниот начин на живот. Пеејќи за Божјата мајка, „Божја мајка трси крстеник за детето си“ (п.11) во 1900 година, Парашкева забележала дека дедото Коста Колчегов одел од оро на оро и не давал да се пее таа песна. На момите тој им зборувал: „Вие ли, мори, ќе пеете за Бога?“ На таков начин, утврдуваат браќата Молерови, исчезнале коледарските народни песни, бидејќи според тогашните сфаќања, на Коледе „требало да се пеат само црковни песни“ (Молерови, 1954: 42).

Во однос, пак, на музикалноста на баба Парашкева и нејзиното чувство за метрика, ќе наведеме неколку примери што ги забележале и браќата Молерови. Тие известуваат дека во еден случај нејзините внуци неправилно ги запишале стиховите: „Неда вода наливала, / наливала и разливала, / над водата се огледала“, при што првиот стих содржи 8 слога со цезура, која го дели на ритмични делови – 4 : 4. Такви треба да бидат и другите стихови, но вториот содржел 9 слога со цезура 4 : 5, а третиот со цезура 5 : 4. Таа веднаш интервенирала со зборовите: „Така не може да се дели, не може да се пее, туку треба така: Неда вода наливала, (4 : 4) / наливала, разливала, (4 : 4) / над вода се огледала (4 : 4)“ (Молерови, 1954: 3).

Ќе наведеме уште еден пример за поетското чувство на Парашкева преку следниве стихови:

„Сокòл пие на Вардàре вода, (10 слога, 4 : 6)
на главàта му триндàфил цвѐтй, (10 слога, 5 : 5)
крìлыта мỳ са сребрò до рàмена, (11 слога, 5 : 6)
нòзе златò до колè^ана (8 слога, 4: 4)“.

Забележувајќи ја нерамномерноста на стиховите во бројот на слоговите, оваа песна Парашкева ја препеала на следниов начин:

„Сокòл пие на Вардàре вода, (10 слога, 4 : 6)
на главà му бе^ал триндàфил цвѐтй, (10 слога, 4 : 6)

криля мѹ са сребрò до ра̀мена, (10 слога, 4 : 6)
но̀зе мѹ са златò до колè^ана (10 слога, 4 : 6)^а“ (Молерови,
1954: 3).

Покрај чувството за ритам, импровизаторските вештини и високите естетски можности на Сирлешчова ги согледуваме и при пеењето на песната „Змија прислужува на болна мома“ (п. 442). Во песната некоја девојка лежела болна во полето, а за неа се грижела само една змија. Змијата го молела Бога девојката да умре што поскоро за да може да ѝ легне на снагата, да ѝ го изгризе лицето, да ѝ ги испие очите и да ѝ ги испасе веѓите. Во завршните стихови, Парашкева пее:

„Да и лицето ѝзгриза
като красàта јабука,
да и очите ѝспиа
като блага медовина,
да и ве^ажите опаса
като куйн-де^ателина“ (п. 442, с. 240).

Притоа, таа ја искажала забелешката дека наместо: „Като блага медовина“, се пеело: „Како два студни кладенци“. Меѓутоа, зборот „медовина“ го употребила поради римувањето со завршниот стих: „детелина“⁸.

Освен песни, Парашкева Сирлешчова знаела и голем број приказни, преданија и обичаи за свадба, лулка, напевки, од народната метеорологија и демонологијата итн. Всушност, самата таа дошла до етимологијата на своето име Парашкева, чие значење го објаснила со „лошо (пареш)“ (Молерови, 1954: 403). Како што можеме да видиме, самата таа е прототип на ликот на мајката во народното творештво, изграден врз основа на секојдневниот живот. Честопати таа ја претставувала совеста на младите, ги советувала и ги заштитувала, но, исто така, таа била конзервативна и заповеднички настроена.

Парашкева Сирлешчова е необична македонска жена од XIX век, која ги знаела адетите и семејните истории не само на својата туку и на повеќе фамилии од родниот крај, а се повикувала и се потчинувала на обичајното право. Таа поседувала исклучителен поетски талент, својствен само за духовно богатите личности во кои мимесата играла зна-

⁸ „Вика се и: като два студни кладенци, ама медовина е зарад дè^ателина.“

чајна улога. Естетизирањето на стиховите, примената на очудувањето и важноста на звукот и мелодијата во нејзиното поетско творештво покажуваат дека и во затворените патријархални заедници можеле да виреат поетски души.

Литература:

- Банско, (Окружие Разлогъ) 20 јуни 1867“. 1867. *Македонија*, брой 34. Цариградъ.
- Величковска, Родна. 2002. *Жејварскојто ѝеење во Македонија*. Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје.
- Величковска, Родна. 2008. *Музичкиџе дијалекти во македонскојто ѝтрадиционално народно ѝеење*. Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје.
- Видоески, Божидар. 1988. „Разлошкиот говор во Вуковите записи и денеска, *Прилози*, XIII, 2. МАНУ, Скопје.
- Дописки“. 1870. *Право*, брой 17. Цариградъ.
- Енциклопедия Пирински край, ѝом II*, 1999. Благоевград.
- Икономов, Васил. 1988. *Сѝаронародни ѝесни и обичаи од Зајадна Македонија*. Редакција д-р Кирил Пенушлиски, д-р Блаже Ристовски, д-р Блаже Петровски. Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје.
- Катарциев, Иван. 1961. *Серскајта област (1780-1879), економско-ѝолийички и културен ѝреглед*. ИНИ, Скопје.
- Конески, Блаже (ред.). 1945. *Збирка на македонски народни ѝесни*. Државно книгоиздателство на Македонија, Скопје.
- Методи Симоновски, „Рефрените на македонските народни песни“, во: *Музикајта на ѝочвајта на Македонија*, книга 7, дел I-II, МАНУ, Скопје, 1999, 228.
- Молерови, Братя Димитър и Костадин. 1954. *Сборник за народни умотворения и народојис, книжа XLVIII, народнојисни материали оѝ Разложко*. Под редакцијата на акад. Ст. Романски. Издание на БАН, София.
- Наневски, Душко. 1977. *Македонскајта ѝоејска школа*. Мисла, Скопје.
- Недић, Владан. 1976. *О усменом ѝеснишѝву*. Приредило Мирослав Пантић. Српска књижевна задруга, Београд.
- Пенушлиски, Кирил. 1981. *Македонској фолклор*. Мисла, Скопје.

- Саздов, Томе. 1999. „Можна ли е фолклорна творба денес? (Застапеноста и реализацијата на фолклорните норми во современоста)“. *Македонски фолклор*, бр. 53. Скопје.
- Стрезов, Георги, (Z.). 1891. „Два санджака от Източна Македонија“. *Периодично сѝисание на Бѝлѝарскојѝо книжовно дружесѝиво в Средец*, кн. XXXVII. Софија.
- Трајановски, Александар. 1988. *Црковно-училишните оѝишѝини во Македонија*. ИНИ, Скопје.
- Цветановски, Гоце; Гајдова, Убавка; Давкова-Ѓоргиева, Светлана; Лаброска, Веселинка; Стоевска-Денчова, Еленка; Денкова, Јованка. 2014. *Банскиот ѝовор*. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Ѓubelić, Tvrtko. 1965. *Knjiŝevnost*. Panorama, Zagreb.
- Шапкаревѝ, К. 1891. *Сборникѝ оѝѝ бѝлѝарски народни умоѝворения*, кн. I-II. Софија.

**ONE OF THE MACEDONIAN CHOSEN WOMEN:
PARASHKEVA SIRLESHCHOVA FROM BANSKO**

Slavcho Koviloski

Summary

In the 19th century, Parashkeva Sirleshchova (Bansko, 1823 - ?) was one of the most prominent Macedonian interpreters of folklore. She was one of the most important informants of the brothers Dimitar and Kostadin Mollerov of Bansko. Taking advantage of the fact that she was gifted with exceptional hearing, the two brothers, between 1898 and 1900, wrote rich Folk material, consisting of songs, stories, various wedding and funerary customs, Easter customs, Mitrovdan customs, more records on folk medicine, clothing, children's games, demology, folk meteorology etc. The collected materials were published just over half a century later, in 1955.